

Opetuskokeilu: Arktisen alueen luonnonvarat ja saamelaiset

Tekijät: Elina Gurung, Heta Korhonen, Ursula Rinta-Jouppi

Opetuskokeilun kuvaus

Lyhyt kuvaus oppitunnista

Tällä oppitunnilla tutustutaan Arktisen alueen alkuperäiskansoihin ja luonnonvaroihin liittyviin kiistoihin konkreettisten esimerkkien kautta. Tunnilla keskitytään erityisesti saamelaisiin, mutta alun introssa sivutaan myös muita alkuperäiskansoja, koska sama ntapaiset haasteet koskettavat myös muita. Alustuksen jälkeen oppilaat pääsevät pohtimaan sitä, miltä oikeudenmukaisen tulvaisuuden tulisi näyttää ja miten siihen voitaisiin päästä. Ideointi toteutetaan projektisuunnitelman muodossa.

Kesto 75 min (projektin voi myös toteuttaa, jolloin työ vaatii useamman oppitunnin)

Kohderyhmä 9-luokkalaiset ja lukioikäiset

Tavoitteet

- Ymmärtää Arktisen alueen ominaispiirteitä: luonnonvarat, alueelliset kiistat, alkuperäiskansat
- Ymmärtää saamelaisten tilannetta
- Ryhmätyöskentely ja luovuus

Oppikirja Kokeiluun ei tarvitse mitään tiettyä oppikirjaa, mutta oppitunnin suunnittelussa on käytetty Manner 3 (LOPS21) ja GEOIDI Muuttuvat maisemat ja elinympäristöt (POPS16)

Materiaalit

- Projektisuunnitelman pohja (Liite 1) tulostettuna kaikille ryhmille (n. 3 hengen ryhmät)
- Oppitunnilla käytetyt kalvot (Liite 2)
- Taulu
- Kyniä

Yhteys opetussuunnitelmaan

T3 ohjata oppilasta tutkimaan ihmismaantieteellisiä ilmiöitä ja kulttuurimaisemia sekä ymmärtämään erilaisia kulttuureita, elinkeinoja ja ihmisten elämää Suomessa ja maapallon eri alueilla

T10 tukea oppilasta kehittämään vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja sekä argumentoimaan ja esittämään selkeästi maantieteellistä tietoa

T13 ohjata oppilasta arvostamaan alueellista identiteettiään sekä luonnon, ihmistoiminnan ja kulttuurien moninaisuutta sekä kunnioittamaan ihmisoikeuksia kaikkialla maailmassa

S5 Ihmiset ja kulttuurit maapallolla: Tutustutaan kulttuureihin, ihmisten elämään, asumiseen ja elinkeinoin Suomeen, Euroopassa ja eri puolilla maailmaa. Tarkastellaan esimerkkien avulla, miten ympäristö vaikuttaa elinkeinoin, asumiseen ja muuhun ihmisen toimintaan. Pohditaan ihmisoikeuksia ja hyvän elämän edellytyksiä erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta.

Tuntisuunnitelma

Aika	Mitä ja miten?	Materiaalit	Tavoitteet
20 min	Tunnit tavoitteet, intro ja eri alkuperäiskansojen esittely	Diat (erillisenä liitteenä)	T3, S5
20 min	Kaksi esimerkkiä Fiktiivinen: Frozen 2 Todellinen: Saamelaiset ja tuulivoima	Frozen II biisi Teksti Saamelaiset ja tuulivoima	T13, S5
	Esimerkkien yhteneväisyydet ja eroavaisuudet - Keskustelu ja pohdinta yhteisesti --> venn-diagrammi	Kuva 1. (alempana tässä tiedostossa) piirrettynä taululle	T3
35 min	Tulevaisuus Suunnitellaan tulevaisuutta backcasting -menetelmän avulla. Ideoidaan projekti, jolla voidaan edistää oikeudenmukaista tulevaisuutta	Projektisuunnitelman pohja (Liite 1), Oppitunnilla käytetyt kalvot (Liite 2) sekä värikyniä	T10, T13, S5
10 min	Loppukeskustelu: ➤ Mikä oli kiinnostavaa ja uutta? Mitä ajatuksia heräsi?		T10
5 min	Palautetta oppitunnista		

Vinkki!

- Tulevaisuus-kohdassa tehtävä projektisuunnitelma voidaan myös toteuttaa, ja käyttää useampi oppitunti sen suunnitteluun ja toteuttamiseen
- Vastamainoksia voi hyödyntää enemmänkin
- Halutessanne voitte myös katsoa Frozen 2 -elokuvan ennen tuntia!

Tarkka työohje

Dia 1: Oman itsen esittely ja aiheen esittely lyhyesti

- Keskustelua siitä, mitä oppilailla tulee mieleen aiheesta

Dia 2: Tunnin agenda ja oppimistavoitteet.

- Oppilaat voi tässä vaiheessa pyytää ottamaan vihkot esille ja kirjoittamaan lyhyet muistiinpanot dioista (dioissa on ydinasiat).

Dia 3: Arktinen alue

- Arktinen alue voidaan määritellä eri tavoin. Oppilailta voi kysyä, miten he määrittelisivät Arktisen alueen tai miten he ylipäänsä mieltävän Arktisen alueen.
- Rajan voi vetää maantieteellisesti Pohjoiseen napapiiriin, tai luonnonilmiöiden, kuten ikiroudan, puuston, kasvukauden, tai kylmän ilmaston (maksimissaan +10 asteen keskilämpötila ympäri vuoden), mukaan. Näistä vain Pohjoinen napapiiri on tarkkaan määritetty, eikä liiku ajan saatossa.

Dia 4: Arktisen alueen asukkaat

- Alueella asuu suuri määrä eri alkuperäiskansoja, mutta näiden asuinalueet eivät mukaile maiden rajoja. Tämä havainnollistaa alkuperäiskansojen syrjimistä, sillä alkuperäiskansojen ei olla katsottu olevan oikeutettuja omaan maahansa.
- Alkuperäiskansat elävät usein sopusoinnussa ympäristönsä kanssa ja saavat elantonsa luonnosta. Esimerkiksi poronhoito, kalastus ja luonnonmateriaaleista tehty käsityö kuuluvat monen alkuperäiskansan elinkeinon. Nykyään suuri osa alkuperäiskansojen edustajista, kuten saamelaisista, elävät hyvinkin samanlaista elämää, kuin muut suomalaiset.

Dia 5: Luonnonvarat Arktisella alueella

- Arktisella alueella on täynnä ihmiselle tärkeitä luonnonvaroja. Näitä ovat ensinnäkin luonto kokonaisuudessaan, metsät, joet, tundra. Nämä ovat osana globaalia ekosysteemiä ratkaisevan tärkeitä ihmiselle jo itsessään, mutta ne sisältävät myös esimerkiksi lääkekasveja, ravintoa, ja tilaa esimerkiksi vihreän energian, kuten vesi- ja tuulivoiman tuotantoon. Samalla alueella on mittavia öljy- ja kaasuvarantoja, ja erilaisia malmeja, kuten rautaa, kultaa ja nikkeliä.
- Arktisella alueella on myös haluttuja rahtiliikenteen reittejä, jotka ilmastonmuutoksen seurauksena ovat jäättömiä pidempään.
- Kartta näyttää Nenetsien poronhoidon vaellusreittejä ja öljyvarantoja Jamalin niemimaalla. Öljynporaukseen vaadittu infrastruktuuri häiritsee porojen vaellusta ja ovat siten suuri uhka Nenetsien elinkeinolle.

Dia 6: Historiaa aiheeseen liittyen

- Alkuperäiskansoja ollaan sorrettu siirtomaiden toimesta, ja heidän maitaan ollaan viety. Alkuperäiskansojen toiveita tai mielipiteitä ei olla kuunneltu päätöksenteossa .
- Nykyäänkin päätökset tehdään alkuperäiskansoilta kysymättä, suuri työ saada äänet kuulluksi -> väkivallattomat protestit, oikeudenkäynnit
- Vihreä siirtymä ja siitä syntyvä energia hyödyttää meitä, mutta ei alkuperäisväestöä, jolta ei edes kysytä lupaa/mielipidettä asioihin.
- Diassa oleva kuva: Grönlanti

Dia 7: Elokuvia

- Mikä elokuva kyseessä, onko tuttu? Oppilaat voi saada yrittää arvaamaan laulun kielen (Vastaus: pohjoissaame).
- Jos videon soittaminen ei toimi PowerPointin sisällä, diassa on linkki videoon.

Dia 8: Elokuvan tarina ja taustaa – fiktiivinen esimerkki

- Alussa voidaan kysellä, kuka on nähnyt elokuvan, ja muistaako kukaan miten juoni menee.
 - Yhteistyö saamelaisten kanssa, pohjoissaamenkielinen versio. Inspiraatiota, esim. Luonnonläheisyys, luonnonvoimat/henget: tuuli, vesi, tuli, ilma, maa.
 - Pato ja vesivoima ovat osa saamelaisten kipeää historiaa. Esim. Norjassa tapahtunut Alta-kiista: <https://saamelaisensyklopedia.fi/wiki/Alta-kiista.html>
 - Elokuvassa juonen pääpointit: Kuningaskunnan lähisaarella asuva alkuperäiskansa eli sovussa Kuninkaan kanssa. Kuningas rakennutti alueelle padon (kysymättä alkuperäiskansalta mitään), ja esitti sen olevan lahja heidän ystävyytensä merkiksi. Todellisuudessa pato rakennettiin, jotta alkuperäiskansa tulisi riippuvaiseksi kuningaskunnasta (peilaa tosielämään, ei kysytä lupia!). Kuningas surmaa alkuperäiskansan johtajan, ja syttyy taistelu, jossa kaupungin asukkaat luulevat Kansan hyökänneen heidän kimppuunsa ilman syytä.
 - Luonnonhenget suuttuvat taistelusta ja langettavat sumuverhon metsän ylle, johon ihmiset jäävät loukkuun, kunnes Elsa ja Anna tulevat vapauttamaan heidät monenkymmenen vuoden päästä korjaamalla vääryyden alkuperäiskansaa vastaan ja tuhoamalla padon.
 - Juoni ja inspiraatio tehty yhteistyössä kaikkien 4 maan saamelaisten kanssa

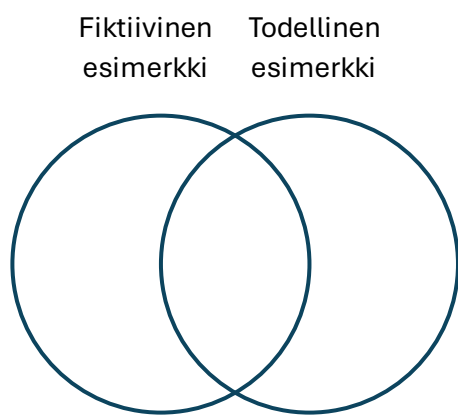
Dia 9: Saamelaiset ja tuulivoima – oikean elämän esimerkki

- Tuulivoimalat vievät valtavasti tilaa. Ajatellaan, että ne eivät haittaisi saamelaisten elinkeinoa eli poronhoitoa, sillä tuulivoimaloiden ympärille ei tarvitse rakentaa aitoja, eli porot pääsisivät periaatteessa kulkemaan vapaasti
- Ei silti pidä paikkaansa: Tuulivoimaloiden myötä täytyy rakentaa infrastruktuuria -> tiet, sähköjohdot, työläisten asumuspaikat. Herkkä luonto häiriintyy, ja maa on alun perin saamelaisten!

- Miksi muut tekevät päätökset? Miten ja missä päätökset tehdään? (Avointa pohdintaa oppilaiden kanssa).
- Porot eivät voi laiduntaa ja kulkea vapaasti isolla alalla, sillä tiet yms. Katkovat alueita. Porot myös pelkäävät tutkimusten mukaan tuulivoimaloita, eli sillä ei ole väliä, onko niiden ympärillä aitoja, sillä porot välttelevät niitä silti.

Dia 10: Fiktiivisen ja todellisen esimerkin erot ja yhteneväisyydet

- Piirretään taululle Venn-diagrammi (Kuva 1), jossa toinen ympyrä on Frozen 2/Fiktiivinen esimerkki, ja toinen on Saamelaiset/Todellinen esimerkki.
- Annetaan oppilaiden heitellä ajatuksia siitä, mitä eroja ja yhteneväisyyksiä esimerkeillä on.

Kuva 1. Venn-diagrammi fiktiivisen ja todellisen esimerkin yhteneväisyyksistä ja eroavaisuuksista.

Dia 11: Toivotun tulevaisuuden suunnittelu ja projektitehtävän ideointi

- Voitte keskustella diassa olevista kysymyksistä ja pohtia aluksi yhteisesti sitä, miltä toivottu tulevaisuus näyttäisi. Tämän jälkeen aloitetaan projektisuunnitelman (LIITE 1) avulla projektin ideointia, jolla voitaisiin saavuttaa pohtimaanne toivottua tulevaisuutta.

Dia 12: Yhteenvetoa ja keskustelua tunnin aiheesta

- Toivo on erittäin merkittävässä asemassa käsitellessä vaikeita aiheita. Lopussa on tarkoitus jakaa ajatuksia, joita on herännyt, jotta kenenkään ei tarvitse jäädä yksinään pohtimaan aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Tavoitteena on, että oppitunnista jäisi toiveikas olo tulevaisuudesta ja siitä, mitä se pitää sisällään.

Dia 13: Halutessaan voi kerätä palautetta oppitunnista ja kehittää sitä seuraavalle kerralle

Dia 14: Lähteet tiedoksi, jos haluaa tutkia aihetta lisää

Teoreettinen tausta

Oppituntimme käsittelee saamelaisia ja luonnonvaroja, mutta aihe on niin laaja, että siihen voi liittää myös monia muita näkökulmia. Saamelaisia on sorrettu monin tavoin ja tämä kehityskulku jatkuu osittain yhä. Tulevaisuuteen saamme kuitenkin vaikuttaa, ja siinä kaikilla on osansa. Alkuperäiskansoja käsitellessä kannattaisi siis osittain käsitellä myös menneisyyttä, koska se osaltaan avaa sitä, miksi erilaiset kysymykset ovat tänäkin päivinä haastavia ja monitahoisia.

Arktinen alue voidaan määritellä monin eri tavoin. Rajan voi vetää maantieteellisesti Pohjoiseen napapiiriin, tai luonnonilmiöiden, kuten ikiroudan, puuston, kasvukauden, tai kylmän ilmaston (maksimissaan +10 asteen keskilämpötila ympäri vuoden), mukaan. (Brander ym., 2022) Näistä vain Pohjoinen napapiiri on tarkkaan määritetty, eikä liiku ajan saatossa. Se ei kuitenkaan mukaile Arktista aluetta yhtenäisenä ja hyvin erityisenä alueena omine ominaispiirteineen. Arktisen alueen ominaispiirteisiin kuuluvat mm. kylmä ilmasto, niukka kasvillisuus ja ympärivuotinen osittainen jääpeite ja pimeys. Alueella on myös paljon eri luonnonvaroja ja alkuperäiskansoja, jotka hyödyntävät näistä osaa (Arktinen keskus, 2025).

Arktisella alueella on monipuolisesti erilaisia luonnonvaroja, joista ihminen on kiinnostunut. Näihin lukeutuvat etenkin suuret öljy- ja malmivarannot, mutta myös metsä, vesistöt, eliöstö, kuten kalat ja muut merenelävät, ja porot, ovat ihmiselle tärkeitä luonnonvaroja. (Brander ym., 2022) Arktisen alueen sulaessa ilmastonmuutoksen takia, avautuu alueelle myös uusia laivareittejä, ja joka tuo alueelle kilpailua resursseista (Brander ym., 2022; Cantell ym., 2017).

Arktisella alueella asuu noin 4 miljoonaa ihmistä, joista 10 % kuuluu alkuperäiskansoihin. Eri alkuperäiskansat ovat perustaneet elämäntapansa Arktisen alueen luonnonvarojen ympärille, ja ovat niistä riippuvaisia. (Arktinen keskus, 2025) Esimerkiksi Nenetsien porojen vaellusreitit kulkevat Jamalin niemimaalla alueilla, joilla on suuret öljyvarannot, ja joille on jo rakennettu poronhoitoa haittaavaa infrastruktuuria öljyn hyödyntämiseksi (Raygorodetsky, 2017).

Tunnilla käsittelemme luonnonvarojen käytön vaikutusta saamelaisiin ja muihin alkuperäiskansoihin todellisen esimerkin kautta. Valitsimme tunnille esimerkiksi saamelaiset ja tuulivoiman, sillä aihe on hyvin ajankohtainen, ja kuvaa hyvin tilannetta saamelaisten ja valtioiden hallitusten/isojen yritysten välillä, jossa saamelaisia ei kuunnella päätöksissä.

Nostimme esille erityisesti Pohjois-Norjassa sijaitsevassa Fosenin piirikunnassa tapahtuvan/tapahtuneen konfliktin, jossa paikallisten saamelaisten maille suunniteltiin rakennettavan tuulivoimaloita. Tuulivoimalat rakennettiin saamelaisten vastustuksesta huolimatta, jolla oli haitallisia vaikutuksia saamelaisten pääelinkeinoon eli porojen kasvatukseen. Fosenin tapauksessa konfliktille tuli osittainen ratkaisu vuonna 2021, jolloin Norjan korkein oikeus vetosi tuulivoimaloiden rakentamisen haittoihin saamelaisten elinkeinoon. Oikeus määräsi, että alueella tulisi tehdä vahingonkorvauksia ja estää samankaltaiset tapaukset tulevaisuudessa (Norwegian Human Rights Institute, 2023). Koimme esimerkin sopivan yhteen Frozen 2 eli fiktiivisen esimerkin kanssa, sillä tapauksissa on samankaltaisuuksia, ja niitä vertailemalla ja yhdistelemällä oppilaiden voi olla helpompi muistaa aiheen pääpointteja.

Vaikka Frozen 2 on Disneyn mukaan tehty yhteistyössä saamelaisten kanssa, otettiin heidät kyytiin vasta myöhemmässä vaiheessa. Alkuperäiskansoja on aina kohdeltu kaltoin historian saatossa, ja tänä päivänäkin mm. saamelaiset joutuvat taistelemaan omista oikeuksistaan. Aluekiistat, elinkeinojen vaaraantuminen, oman kielen säilytys ja sosiaali- sekä terveystalveluiden huono saatavuus riivaavat yhä alkuperäiskansoja ympäri maailmaa. Frozen 2 saattaa ensisilmäyksellä vaikuttaa askeleelta eteenpäin – onhan siinä käytetty inspiraationa saamelaisia, ja elokuva on dubattu myös pohjoissaamen kielelle! Immateriaalioikeudet oikeuttavat kulttuurien välisen lainaamisen ja toisista inspiroitumisen, mutta näin on yleensä vain, jos kaksi osapuolta ovat tasavertaisessa asemassa. Alkuperäiskansoilta ei kysytä lupaa tai mielipidettä suurimmassa osassa töistä, jotka ovat ammentaneet heidän kulttuuristaan inspiraatiota tai suoraan rakentaneet tarinansa heidän ympärilleen. Alkuperäisasukkaat ovat tässäkin suhteessa aliedustettuina, eivätkä he ole saaneet olla mukana sääntöjen laatimisprosessissa (Nuorgam, 2016). Saamelaiset olivat kokeneet jo ensimmäisen Frozen-elokuvan jälkeen, että Disney oli vetänyt asioita sopivaksi kokemallaan tavalla saamelaiskulttuurista ilman asianmukaista tunnustusta. Saamelaiset ottivat itse yhteyttä Disneyyn ja pyysivät pääsevänsä osaksi mahdollisen Frozen 2 -elokuvan valmistumista (McGwin, 2020). Elokuvan tarinasta tuli ehkä todenmukaisempi, mutta tämäkin toimii esimerkkinä siitä, kuinka alkuperäisasukkaita ei oteta kunnolla mukaan. Frozen 2 -elokuvasta on olemassa pohjoissaamenkielinen versio, mutta esimerkiksi Disney+ ei tarjoa dubbausta ollenkaan, vaikka Disney hehkuttikin paljon pohjoissaamenkielistä versiota.

Oppitunnin aiheena on asioita, johon yksittäisellä oppilaalla ei välttämättä ole juurikaan vaikuttamismahdollisuuksia. Hyödynnämme tunnilla Backcasting -menetelmää, sillä tarkoituksena on kuitenkin luoda toivoa, koska sitä tarvitaan vaikeita asioita käsitellessä. Backcasting menetelmässä maailman vaikeita ongelmia käsitellään toivotun tulevaisuuden kautta (Laherto & Rasa, 2022).

Laherton ja Rasan (2022) mukaan Backcasting -menetelmä ja siihen kuuluva ideointi ja suunnittelu lisää oppilaiden toiveikkuutta tulevaisuudesta. Pyrimme oppitunnilla käsittelemään aihetta ja siitä heränneitä tunteita kattavasti, sillä tunteiden käsittely, niistä keskustelu ja niiden kohtaaminen synnyttää myös toivoa (Sipari, 2023; Laherto & Rasa, 2022). Toivo on merkittävää, sillä sen kadotessa ei ole elämäkään jäljellä. Sipari (2023) tiivistääkin asian seuraavasti: ”Niin kauan kuin on elämää, on toivoa. Tai toisinpäin: niin kauan kuin on toivoa, on elämää”.

Lähteet

- Arktinen keskus. (2025). Artisen alkuperäiskansat. Lapin yliopisto. Saatavilla 9.5.2025 osoitteesta: <https://www.arcticcentre.org/FI/arktinenalue/alkuperaiskansat>
- Brander, N., Hiekka, S., Paarlahti, A., Ruth, C., & Ruth, O. (2022). Manner 3 Yhteinen maailma: Luku 11. Otava, ISBN/GTIN: 978-951-1-35289-1
- Cantell, H., Jutila, H., Keskitalo, R., Moilanen, J., Petrelius, M., Viipuri, M. (2017). GEOIDI: Muuttuvat maisemat ja elinympäristöt. Sanoma Pro oy. ISBN 978-952-63-4015-9
- Disneyn Frozen 2 –elokuvan tarina perustuu saamelaisten historiaan.* Oktavuolta – Saamelaistietoa opetukseen. <https://www.oktavuolta.com>
- Laherto, A., & Rasa, T. (2022). Facilitating transformative science education through futures thinking. *On the Horizon: The International Journal of Learning Futures*, 30(2), 96–103.
- Laiti, P. (2021). Alkuperäiskansojen modernit haasteet. Goethe Institute
- Laulu: Marianne Pentha, AURORA - *Amas mu vuordá* (Filmmas "Jikŋon 2"). Kanavalta DisneyMusicSamiVEVO, YouTube (2020).
<https://www.youtube.com/watch?v=IemXsnjo1Rk&list=PLiNVobckLqLmz7MrBY065OtGFnudFEGf3>
- McGwin, K. (2020). *How a collaboration with Disney shaped the way Sámi cultural details were portrayed in Frozen 2.* ArcticToday
- Nuorgam, P. (2016) Kaikkien omaisuutta? Voima. <https://voima.fi/hairikot/artikkeli/kaikkien-omaisuutta/>
- Raygorodetsky, G. (2017). They migrate 800 miles a year. Now it's getting tougher. National Geographic, October. Saatavilla 9.5.2025 osoitteessa:
<https://www.nationalgeographic.com/magazine/article/nenets-yamal-herders-energy-development>
- Sipari, P. (2023). Ihana, kamala toivo. Toivoa ja toimintaa. <https://toivoajatoimintaa.fi/ihana-kamala-toivo/>

Projektisuunnitelma

Liite 1

Projektin kuvaus:

Projektin tavoitteet:

Projektin toteuttaja:

Piirrä havainnollistava kuva jostain projektin osasta:

